

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет аграрного менеджменту

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри адміністративного
менеджменту та ЗЕД

Олена КОВТУН

_____
(підпис)

" ____ " _____ 2025 р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

**«Тарифне та нетарифне регулювання під час переміщення
сільськогосподарської продукції через митний кордон України»**

Спеціальність

073 «Менеджмент»

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

Віра БУТЕНКО

_____
(підпис)

Керівник бакалаврської
кваліфікаційної роботи
к.е.н, доцент

Наталія ГОЛОМША

_____
(підпис)

Виконала

Крістіна ФЕДОРЕЦЬ

_____
(підпис)

КИЇВ – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет аграрного менеджменту**

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри адміністративного
менеджменту та ЗЕД**

к.е.н., доц. _____ Олена КОВТУН
(підпис)

"14" грудня 2024 р.

ЗАВДАННЯ

**на виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи студенту
Федорець Крістині Сергіївні**

Спеціальність **073 «Менеджмент»**

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи: **«Тарифне та нетарифне регулювання під час переміщення сільськогосподарської продукції через митний кордон України»**

затверджена наказом ректора НУБіП України від «12» грудня 2024 р. № 2223 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____ 2025.05.27 _____

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи: законодавчі акти, навчальна та наукова література, офіційні статистичні матеріали, звіти та оперативні матеріали, дані міжнародної статистики та публікації наукових установ

Перелік питань, які потрібно розробити:

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТАРИФНОГО ТА НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ
2. АНАЛІЗ ТАРИФНОГО ТА НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «BEEHIVE»)
3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Перелік графічних документів: таблиці, рисунки, схеми

Дата видачі завдання « 14 » _____ грудня _____ 2024 р.

**Керівник бакалаврської
кваліфікаційної роботи**

_____ Наталія ГОЛОМША

**Завдання прийняв до
виконання**

_____ Крістіна ФЕДОРЕЦЬ

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТАРИФНОГО ТА НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ	8
1.1. Сутність та основні поняття тарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності.....	8
1.2. Нетарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі та їх класифікація.....	13
1.3. Правове забезпечення регулювання зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні.....	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТАРИФНОГО ТА НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ (на прикладі ТОВ «ВЕЕНІВЕ»)	24
2.1. Загальна характеристика ТОВ «ВЕЕНІВЕ».....	24
2.2. Експортна діяльність досліджуваного підприємства.....	28
2.3. Аналіз діючих тарифних та нетарифних обмежень при експорті меду та їх вплив на діяльність ТОВ «ВЕЕНІВЕ».....	32
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	38
3.1. Проблеми та виклики у сфері митного регулювання аграрного експорту та пропозиції щодо покращення тарифної політики в Україні.....	38
3.2. Напрями гармонізації нетарифного регулювання із вимогами ЄС.....	40
3.3. Перспективи цифровізації митного адміністрування в аграрному секторі	45
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52

ВСТУП

Сільське господарство відіграє стратегічно важливу роль в економіці України, забезпечуючи продовольчу безпеку країни, формуючи значну частку її експортного потенціалу та забезпечуючи зайнятість населення, особливо в сільській місцевості. В умовах глобалізації та зростаючої конкуренції на міжнародних аграрних ринках, ефективне регулювання зовнішньоекономічної діяльності у цій сфері набуває особливої актуальності. Одними з ключових інструментів такого регулювання є тарифні та нетарифні методи, що безпосередньо впливають на умови переміщення сільськогосподарської продукції через митний кордон держави.

Актуальність дослідження тарифного та нетарифного регулювання під час переміщення сільськогосподарської продукції через митний кордон України зумовлена низкою факторів. По-перше, аграрний сектор є одним з найбільш динамічних та перспективних в українській економіці, демонструючи значне зростання експортних поставок протягом останніх років. Однак, для подальшого сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на світових ринках, необхідно оптимізувати механізми державного регулювання її зовнішньоекономічного обігу.

По-друге, процеси європейської інтеграції України вимагають гармонізації національного законодавства у сфері зовнішньої торгівлі з нормами та стандартами Європейського Союзу. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає поступове зниження тарифних бар'єрів та адаптацію нетарифних заходів до європейських вимог. Ефективне впровадження цих положень є критично важливим для забезпечення вільного доступу української сільськогосподарської продукції на ринок ЄС та залучення інвестицій у вітчизняний аграрний сектор.

По-третє, на світовому рівні спостерігається посилення протекціоністських тенденцій та використання різноманітних тарифних і нетарифних бар'єрів країнами для захисту власних виробників. В таких умовах,

Україна повинна виробити збалансовану та ефективну систему регулювання, яка б забезпечувала захист внутрішнього ринку, підтримувала національних виробників та сприяла розширенню експортних можливостей.

Тарифне та нетарифне регулювання є складовими механізми державного контролю за зовнішньоекономічною діяльністю, зокрема - за переміщенням товарів через митний кордон країни. Вони забезпечують захист внутрішнього ринку, підтримку національного виробника та збалансованість торговельного балансу держави.

Ступінь наукової розробленості проблеми свідчить про значний інтерес науковців до питань регулювання зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі. Дослідженням тарифного та нетарифного регулювання присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, де розглядаються теоретичні аспекти тарифного та нетарифного регулювання, аналізується їх вплив на міжнародну торгівлю та економічний розвиток окремих країн і регіонів. Проте, питання адаптації системи тарифного та нетарифного регулювання України до сучасних викликів та можливостей, зокрема в контексті євроінтеграції та динаміки світових аграрних ринків, потребують подальшого поглибленого дослідження.

Метою даної бакалаврської кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів тарифного та нетарифного регулювання під час переміщення сільськогосподарської продукції через митний кордон України та розробка напрямів його удосконалення.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

- узагальнити сутність поняття «тарифне регулювання»;
- розкрити нетарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі та особливості їх застосування;
- дослідити нормативно-правову базу регулювання зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні;
- проаналізувати виробничо-господарську та експортну діяльність ТОВ «BEEHIVE»;

– дослідити проблеми у сфері митного регулювання аграрного експорту та розробити пропозиції щодо покращення тарифної політики в Україні;

- розкрити напрями гармонізації нетарифного регулювання із вимогами ЄС;

- обґрунтувати перспективи цифровізації митного адміністрування в аграрному секторі

Об’єктом дослідження є процес тарифного та нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти застосування тарифних та нетарифних інструментів під час переміщення сільськогосподарської продукції через митний кордон України на прикладі ТОВ «BEEHIVE».

Методи дослідження. Для досягнення поставлених завдань в бакалаврській роботі використано наступні методи:

- монографічний – для узагальнення сутності поняття «тарифне регулювання» та розкриття нетарифних методів регулювання зовнішньої торгівлі;

- аналізу і синтезу - для деталізації об’єкта дослідження;

- економіко-статистичний - для аналізу виробничо-господарської та експортної діяльності досліджуваного підприємства.

Інформаційними джерелами дослідження слугували дані державної статистичної звітності, офіційна науково-аналітична інформація Internet-ресурсів, фінансова звітність ТОВ «BEEHIVE», навчально-наукова література.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел із 64 найменувань. Основний зміст роботи викладено на 58 сторінках друкованого тексту, робота містить 7 таблиць та 10 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТАРИФНОГО ТА НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ

1.1. Сутність та основні поняття тарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності

Однією з найпріоритетніших сфер міжнародної економічної діяльності України є міжнародна торгівля і її розвиток залежить від ефективності та обґрунтованості державної регулятивної політики. Зовнішньоторговельна політика держави є сукупністю методів, інструментів та органів державного впливу на експортну та імпорتنу сфери [3]. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності орієнтоване на захист національних економічних інтересів і відбувається за допомогою тарифних та нетарифних методів. Митно-тарифні методи посідають центральне місце в системі державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності.

Митно-тарифне регулювання – це один із видів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який впроваджується встановленням митних зборів (тарифів) на товари, що перетинають митний кордон [19, с. 81].

У основі митно-тарифного регулювання зовнішньоторговельних операцій знаходиться митний тариф. Згідно з Законом України «Про митний тариф України» - це систематизований звід ставок мита, яким обкладаються товари та інші предмети, що ввозяться на митну територію України або вивозяться за межі цієї території [41].

Чинний Митний тариф України містить понад 11 тисяч тарифних статей.

Митний тариф містить кілька обов'язкових елементів, від яких залежить його ефективність та результативність. Ці елементи включають:

- систему класифікації тарифних товарів;
- структуру тарифу;
- ставку мита;
- метод визначення країни походження товару.

За формою Митний тариф являє собою таблицю, яка об'єднує всі ці елементи та за допомогою якої розраховується сума мита. (рис. 1.1).

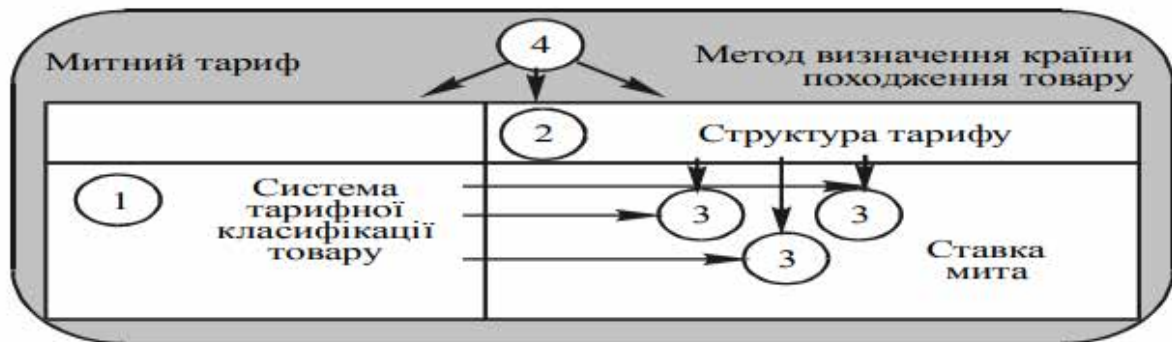

Рис. 1.1. Елементна структура митного тарифу [10]

Відповідно до статті 1 Закону, Митний тариф України містить перелік ставок національного податку, тобто ввізного мита, яке встановлюється на товари, що ввозяться на митну територію України та систематизовані відповідно до Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), складені на основі узгодженого опису продукту та системи кодування. (рис.1.2)

Код товару	Назва	Ставки мита, %			Додаткові ОВО
		Преференційна	Пільгова	Повна	

Рис. 1.2. Товарно-класифікаційна схема Митного Тарифу України [10].

Крім того, О. Гребельник пояснює митний тариф як інструмент торговельної політики та державного регулювання внутрішнього ринку країни при його взаємодії зі світовим ринком [11, с. 49].

Чудновець І. В. стверджує, що митний тариф є економічним інструментом зовнішньоторговельної політики країни і використовується нею для того, щоб наповнити бюджет і врівноважити економічні інтереси вітчизняних виробників, споживачів та держави. Саме тому важливо розуміти механізм дії митного тарифу та його наслідки для економіки країни у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності. А для більш точного розуміння ролі митного тарифу у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності варто проаналізувати його основні функції (табл. 1.1.).

Основними інструментами торговельної політики та державного регулювання внутрішнього ринку товарів у його взаємодії зі світовим ринком є

мито та інші митно-тарифні заходи. Класичним та найважливішим інструментом зовнішньоторговельної політики слугують митні тарифи, які представляють собою систематизований перелік ставок мита. Мито, своєю чергою, є податком, що стягується з імпорту або експорту товарів у момент їхнього перетину митного кордону держави [26].

Таблиця 1.1.

Основні функції митного тарифу

№	Назва функції	Пояснення
1.	Фіскальна	Формує доходну частину бюджету
2.	Стимулююча	Створює передумови для збільшення експорту
3.	Регулятивна	Формує раціональну структуру експорту та імпорту
4.	Захисна	Передбачає формування бар'єрів, що перешкоджають проникненню товарів на митну територію країни
5.	Політична	Здійснює економічний тиск на інші держави чи надає їм митні пільги

Джерело: [20].

Ключовим елементом митного тарифу є мито. Воно становить обов'язковий грошовий внесок, який держава стягує під час перетину товаром її митного кордону. Розмір цього внеску визначається ставкою мита. Класифікація мит за різними характеристиками подана на рисунку 1.3.

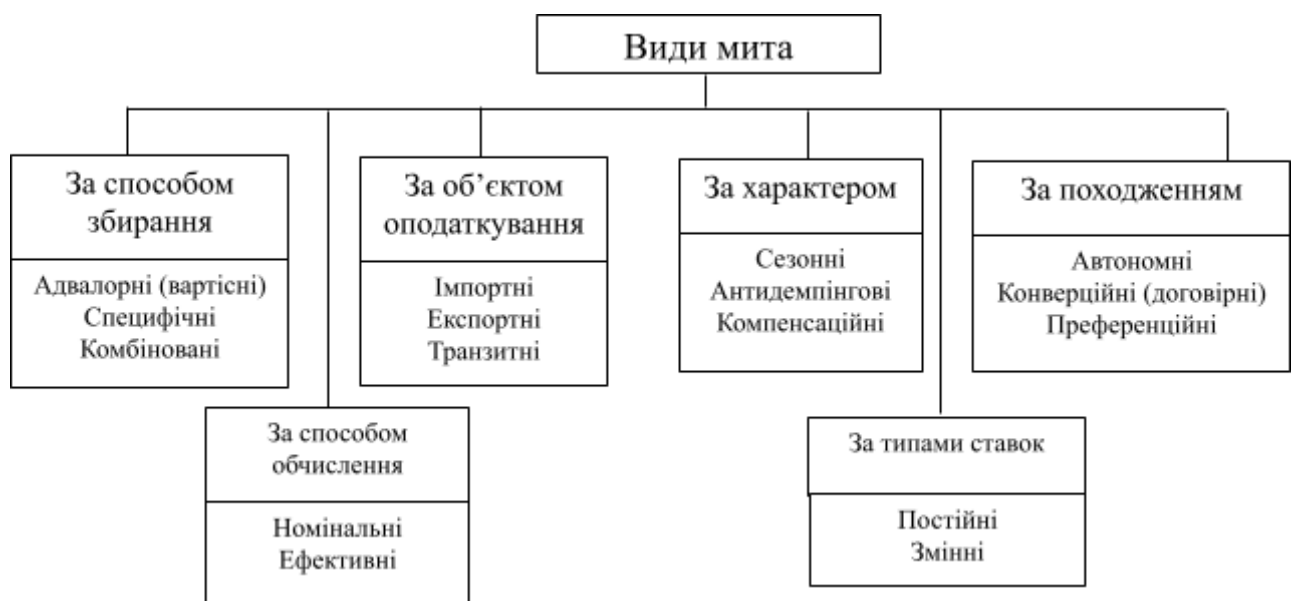

Рис.1.3. Класифікація мит

Джерело: Сформовано автором на основі [17, 52]

Адвалерні або вартісні мита обчислюються як відсоток від митної вартості товару. Застосування таких мит сприяє підвищенню митних надходжень у разі зростання світових цін на продукцію, особливо ту, що є результатом високотехнологічного або глибокого перероблення. Однією з переваг адвалорних мит є те, що вони гарантують стабільний рівень захисту внутрішнього ринку незалежно від коливань цін на товари. Змінюється лише обсяг доходів до державного бюджету.

Імпортні мита запроваджують на товари, які ввозяться до країни. Основна їхня мета полягає у забезпеченні захисту внутрішніх виробників від конкуренції з боку іноземних компаній.

Експортні мита стосуються товарів, які вивозять за межі митної території держави, і застосовуються насамперед у випадках значних відмінностей між внутрішніми регульованими цінами та світовими ринковими цінами на окремі товари. Їхнє головне завдання полягає у стримуванні експорту та наповненні бюджету [52].

Транзитні мита застосовуються до товарів, що транспортуються через територію країни транзитом, та часто використовуються як інструмент торговельного протистояння.

Сезонні мита вводяться на певний період року або в різні його сезони й характеризуються різним рівнем ставок. Їх використання здійснюється в межах митного тарифу [17].

Антидемпінгові мита застосовують у випадках, коли товари ввозяться на територію країни за демпінговими цінами, тобто за цінами, що нижчі за їхню нормальну вартість у країні-експортері. Це відбувається у ситуаціях, коли такий імпорт завдає шкоди місцевим виробникам аналогічної продукції або стримує розвиток і розширення національного виробництва подібних товарів.

Компенсаційні мита вводяться на товари, у виробництві яких застосовувалися прямі чи непрямі субсидії, якщо їх імпорт негативно впливає на вітчизняних виробників аналогічної продукції.

Автономні мита встановлюються державами односторонньо, незалежно від чинних міжнародних договорів чи інших зобов'язань.

Конвенційні або договірні мита визначаються в межах двосторонніх чи багатосторонніх угод, таких як ГАТТ/СОТ.

Преференційні мита, що мають пільговий характер, вводяться для товарів із країн, що розвиваються і мають на меті підтримати економічний розвиток цих країн, насамперед шляхом сприяння індустріалізації та збільшення експорту.

Постійні мита передбачають фіксовані тарифні ставки, які затверджуються органами державної влади і не змінюються залежно від обставин. Більшість країн застосовують саме такі мита.

Змінні мита – це ті, ставки яких можуть переглядатися у разі встановлених урядом умов, наприклад, змін на світовому чи внутрішньому ринках або через зміну рівня державних субсидій.

Номінальні мита – це ставки, визначені у митному тарифі.

Ефективні мита охоплюють фактичний рівень оподаткування кінцевих товарів із врахуванням мит на імпорт складових і деталей для цих товарів.

Отже, більшість країн світу використовує митний тариф у своїй зовнішньоекономічній політиці для того, щоб вирішити такі завдання: [45]

- захистити економіку країни від негативного впливу іноземної конкуренції, адже митний тариф завжди погіршує конкурентні умови функціонування іноземного виробника на ринку даної країни;
- забезпечити умови для ефективної інтеграції країни до світового економічного простору, адже митний тариф використовують, щоб покращити умови доступу національного товару до іноземного ринку;
- підтримати раціональне співвідношення вивезення і ввезення товарів, валютних надходжень та витрат на території країни, адже митний тариф впливає на стан платіжного балансу країни;
- створити такі умови, щоб відбувались прогресивні зміни у структурі виробництва та споживанні товару;
- раціоналізувати товарну структуру вивезення та ввезення товарів.

1.2. Нетарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі та їх класифікація

Нетарифне регулювання зовнішньої торгівлі – це комплекс заходів, що діють відносно ввозу і вивозу окремих товарів. У практиці міжнародної торгівлі ці заходи одержали узагальнену назву «нетарифні обмеження». Їх можна визначити як рішення центральних органів державного управління, що включають методи реалізації відповідних законів, постанов та інших нормативних актів (крім заходів митно-тарифного характеру).

Сьогодні митні тарифи дещо втратили свою значимість у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності і саме тому зростає використання нетарифних методів регулювання зовнішньої торгівлі [25]. Нетарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі – це інструменти державної зовнішньоекономічної політики, які не передбачають прямого встановлення митних платежів, але впливають на обсяги, структуру та умови міжнародної торгівлі.

Кількість застосовуваних нетарифних заходів постійно зростає. Будучи менш відкритими, ніж митні тарифи, нетарифні бар'єри дають більше можливостей для довільних дій урядів і посилюють невизначеність у міжнародній торгівлі. У зв'язку з цим одним із найважливіших завдань, які стоять перед СОТ, є поступове скасування кількісних обмежень чи так звана тарифікація (заміна кількісних обмежень митними тарифами, які забезпечують еквівалентний рівень захисту).

В Секретаріаті ГАТТ/СОТ уже тривалий час ведеться робота щодо встановлення переліку нетарифних бар'єрів. Ще на стадії підготовки до Токійського раунду переговорів Секретаріат підготував і поширив серед країн-учасниць перелік нетарифних бар'єрів, який містить детальні відомості про нетарифні обмеження.

Так як існує багато видів нетарифних обмежень зовнішньої торгівлі, то їх класифікували і опрацювали багато класифікаційних схем, у тому числі Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародна торгова палата, ЮНКТАД, Міжнародний банк реконструкції і розвитку та Тарифна комісія США [19].

Нетарифні обмеження можна класифікувати за групами на кількісні, приховані та фінансові.

Кількісні обмеження імпорту – це нетарифний метод, який реалізується у вигляді квотування та ліцензування. Ліцензування – це система письмових дозволів, які видаються державними органами на експорт та імпорт товарів. Дозвіл, який надає право імпортеру ввозити певну кількість товару до країни називається ліцензією. Вона, як правило, видається урядовими органами найбільшим імпортерам товарів і застосовується у таких формах [56]:

- генеральна – постійно діючий дозвіл на експорт/імпорт без обмежень кількості і часу;
- індивідуальна – разовий дозвіл на одну торгівельну операцію з конкретним видом товару;
- відкрита індивідуальна – дозвіл без обмеження по кількості товару;
- автоматична – видається негайно, за спрощеною формою, яка дозволяє державі здійснити контроль за торгівлею певними видами товарів і оперативно вводити, якщо потрібні, обмежувальні заходи [19].

Квотування – це кількісне або вартісне обмеження експортно-імпортних операцій, яке вводиться на певний товар на певний період. Квоти класифікують за різними ознаками (рис. 1.4).

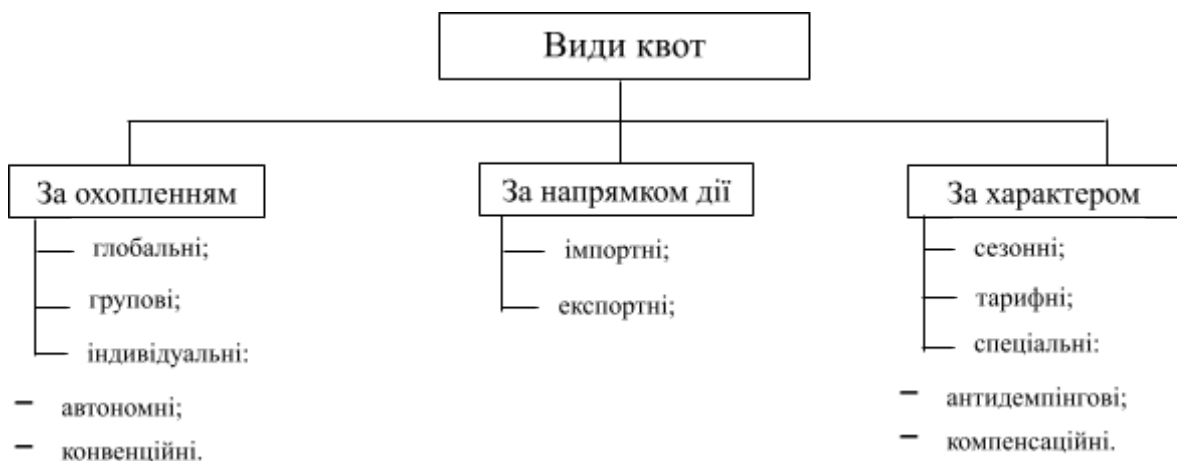

Рис. 1.4. Класифікація квот

Джерело: Сформовано на основі [39].

Глобальні квоти визначаються за товарами без зазначення конкретних країн, куди товар експортується (імпортується). Групові квоти встановлюються для товару з визначенням групи країн, куди товар експортується або з яких він

імпортується, а індивідуальні квоти встановлюються для товару з визначенням конкретної країни, куди товар може експортуватись або з якої він може імпортуватись. В той же час індивідуальні квоти класифікуються на автономні квоти (які встановлюються самостійно країною імпортером без погодження з країною-експортером) та конвенційні квоти (які закріплюються в межах торговельної угоди між державами-імпортерами й експортерами, при цьому розмір квоти значною мірою визначається зустрічними зобов'язаннями держави-імпортера щодо імпорту квотованого товару, і держава-експортер має можливість зі свого боку контролювати використання виділеної для неї квоти) [19,39].

Експортні квоти – це квоти, які вводить уряд країни для запобігання вивезенню дефіцитної на внутрішньому ринку продукції, а імпортні – це ті квоти, які вводить уряд країни для захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції, для досягнення збалансованості торгового балансу, регулювання попиту та пропозиції усередині країни, як відповідного заходу на дискримінаційну торгову політику інших держав [21].

Сезонні квоти встановлюються на чітко визначений період календарного року (як правило, на 3 місяці) і застосовуються традиційно для сільськогосподарських товарів, що пов'язано з особливостями товарів сільського господарства [19].

Тарифні квоти – це поєднання механізму квот і митного тарифу. У межах квоти, встановленої державою в кількісному чи вартісному виразі, при здійсненні зовнішньоекономічних операцій використовується пільгова ставка митного тарифу. У разі перевищення встановленої квоти ставка мита підвищується [19].

До спеціальних видів квот належать:

– антидемпінгові квоти – граничний обсяг імпорту в країну певного товару, що є об'єктом антидемпінгового розслідування та/або антидемпінгових заходів, який дозволено імпортувати у країну протягом встановленого строку та який визначається у натуральних та/або вартісних одиницях виміру;

– компенсаційні квоти – граничний обсяг імпорту в країну певного товару, що є об'єктом антисубсидійного розслідування та/або компенсаційних заходів, який дозволено імпортувати в країну протягом установленого строку та який визначається у натуральних та/або вартісних одиницях виміру.

Істотна роль серед нетарифних методів торгової політики відводиться прихованим видам торгових обмежень, яких нараховується більше 100 найменувань. З їх допомогою країни можуть в односторонньому порядку обмежувати експорт чи імпорт. До них належать: технічні бар'єри, внутрішні податки і збори, державна закупівля, вимоги щодо вмісту місцевих компонентів (рис. 1.5) [21].

Рис. 1.5. Приховані види нетарифних обмежень

Джерело: побудовано автором на основі [21].

Метою фінансування, як методу регулювання зовнішньої торгівлі, зокрема, розширення експорту, є дискримінація іноземних компаній на користь національних виробників і експортерів на основі зниження вартості експортованого товару і підвищення його конкурентоспроможності на

світовому ринку. До основних фінансових методів торгової політики відносяться: демпінг, субсидії [39].

Субсидії – це грошова виплата, спрямована на підтримку національних виробників, експортерів/імпортерів продукції. Субсидії класифікують так:

а) прями – виплати в розмірі різниці витрат експортера і отриманого ним доходу. Категорично заборонені СОТ.

б) непрямі (приховані) – пільги експортерам з оподаткування, повернення мит, пільгове страхування тощо.

в) державні замовлення – купівля державою вітчизняної продукції, навіть якщо вона дорожча за імпорту.

Найбільшими у відсотках субсидіями користується сільське господарство. Економічно розвинені країни впроваджують державні програми підтримки доходів фермерів за допомогою гарантованої закупівлі надлишкової сільськогосподарської продукції, виплачують премії за невикористання посівних площ [19].

Демпінг – це експорт товарів за цінами, нижчими від собівартості, чи принаймні, за ціною нижчою, ніж на внутрішньому ринку. У міжнародній торговій практиці розрізняють спорадичний, постійний і хижацький демпінг.

- спорадичний демпінг – це епізодичний продаж несподіваних надлишків товару на світовому ринку за нижчими цінами, ніж на внутрішньому ринку (даний вид демпінгу виникає тоді, коли виробництво виготовило надто багато продукції і не має можливості реалізувати свій продукт у власній країні, а виробництво зупиняти не хоче);

- постійний демпінг – це довгостроковий продаж товару на світовому ринку за нижчою ціною, ніж на внутрішньому ринку;

- хижацький (навмисний) демпінг – це тимчасове навмисне зниження експортних цін з метою витиснення конкурентів з ринку і наступного встановлення монопольних цін [21].

Отже, нетарифне регулювання – це регулювання за допомогою нетарифних заходів, до яких відносять всі ті заходи, за допомогою яких держава обмежує імпорт або експорт і стимулює імпорт або експорт, впливаючи на

обсяг, структуру, ціну, якість товару та інше, і все це може призвести як до позитивних, так і до негативних наслідків [28].

Обидва види регулювання зовнішньоторговельної діяльності (тарифне та нетарифне) зазвичай застосовуються комплексно, доповнюючи один одного. У разі сільськогосподарської продукції, яка потребує санітарно-гігієнічного, ветеринарного або фітосанітарного контролю, нетарифні бар'єри можуть бути навіть важливішими, ніж розмір мита.

1.3. Правове забезпечення регулювання зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні

Після ухвалення Верховною Радою України (16 липня 1990 р.) Декларації про державний суверенітет Україна самостійно регулює зовнішньоекономічну діяльність і при цьому керується внутрішнім та міжнародним законодавством [47]. Регулювання зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні базується на національному законодавстві, міжнародних угодах та євроінтеграційних зобов'язаннях. Воно включає тарифні та нетарифні методи, а також спеціальні механізми підтримки аграрного сектору. [13]

Експортно-імпортна діяльність із сільськогосподарською продукцією в Україні є об'єктом багаторівневого правового регулювання. Вона охоплює як загальні норми зовнішньоекономічного права, так і спеціальні норми аграрного, митного, податкового та санітарного законодавства. Основна мета правового забезпечення - створення сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності та одночасний захист внутрішнього ринку і національного виробника.

Регулювання зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні здійснюється на підставі законів України та міжнародно-правових зобов'язаннях України (табл. 1.2).

Базовим нормативним актом у сфері зовнішньоекономічної діяльності є Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. №

959-XII, який визначає принципи державного регулювання, зокрема свободу підприємництва у сфері ЗЕД, суверенітет у здійсненні зовнішньої політики, еквівалентність та взаємовигідність торговельних відносин.

Регулювання переміщення товарів через митний кордон здійснюється відповідно до Митного кодексу України від 13.03.2012 р. № 4495-VI, який визначає процедури митного оформлення, види мит, митні режими та передбачає проведення контролю сільськогосподарської продукції на кордоні.

Таблиця 1.2

Правове забезпечення експорту та імпорту сільськогосподарської продукції в Україні

Документ	Сфера регулювання
Базові нормативні акти	
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. № 960-XII	Визначає принципи державного регулювання
Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI	Визначає процедури митного оформлення, види мит, митні режими та передбачає проведення контролю сільськогосподарської продукції на кордоні
Спеціальні нормативно-правові акти	
Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»	Регулює принципи стимулювання аграрного експорту, механізми інтервенцій, страхування та доступ до міжнародних ринків
Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»	Визначає вимоги до безпечності експортованої агропродукції, передбачає обов'язковість дотримання санітарно-гігієнічних та ветеринарних норм.
Закон України «Про карантин рослин» Закон України «Про ветеринарну медицину»	Є правовою основою для здійснення фітосанітарного та ветеринарного контролю під час експорту та імпорту сільськогосподарської продукції
Податковий кодекс України	Регулює податкове навантаження на учасників ЗЕД (податкові пільги при експорті сільськогосподарської продукції)
Постанови Кабінету Міністрів Рішення Міністерства економіки України	Визначають переліки товарів, що підлягають ліцензуванню та квотуванню, у т.ч. сільськогосподарських.
Міжнародно-правові зобов'язання України	
Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014)	Передбачає поступове скасування митних бар'єрів, гармонізацію технічних регламентів, стандартів якості та безпечності продукції відповідно до вимог ЄС.
Угода СОТ про застосування санітарних і фітосанітарних заходів (SPS Agreement)	Зобов'язує Україну застосовувати нетарифні обмеження (ветеринарні, фітосанітарні, санітарні) лише у випадках, коли це науково обґрунтовано та не створює необґрунтованих бар'єрів для торгівлі.

Регіональні угоди про вільну торгівлю (з Канадою, Великою Британією, країнами ЄАВТ)	Забезпечують преференційний доступ українських експортерів до ринків цих країн.
---	---

* Побудовано автором

У сфері експорту та імпорту сільськогосподарської продукції ключову роль відіграють спеціальні нормативно-правові акти, а саме:

1) Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» регулює принципи стимулювання аграрного експорту, механізми інтервенцій, страхування та доступ до міжнародних ринків.

2) Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» визначає вимоги до безпечності експортованої агропродукції, передбачає обов'язковість дотримання санітарно-гігієнічних та ветеринарних норм.

3) Закон України «Про карантин рослин» та Закон України «Про ветеринарну медицину» є правовою основою для здійснення фітосанітарного та ветеринарного контролю, який є обов'язковим під час експорту продукції рослинного та тваринного походження.

4) Податковий кодекс України регулює податкове навантаження на учасників ЗЕД, зокрема надає податкові пільги при експорті, зокрема щодо ПДВ.

Крім законів, щорічно Кабінет Міністрів України затверджує переліки товарів, що підлягають ліцензуванню та квотуванню, у т.ч. сільськогосподарських. Ліцензування експорту окремих видів продукції здійснюється відповідно до постанов Кабінету Міністрів України та рішень Міністерства економіки України.

Україна активно імплементує норми міжнародного торговельного права, зокрема:

1) Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014) передбачає поступове скасування митних бар'єрів, гармонізацію технічних регламентів, стандартів якості та безпечності продукції відповідно до вимог ЄС. Угода відкрила можливість безмитного експорту багатьох видів аграрної продукції в межах встановлених квот.

2) Угода СОТ про застосування санітарних і фітосанітарних заходів (SPS Agreement) зобов'язує Україну застосовувати нетарифні обмеження (ветеринарні, фітосанітарні, санітарні) лише у випадках, коли це науково обґрунтовано та не створює необґрунтованих бар'єрів для торгівлі.

3) Регіональні угоди про вільну торгівлю (з Канадою, Великою Британією, країнами ЄАВТ тощо) забезпечують преференційний доступ українських експортерів до ринків цих країн.

Найвищим органом державного регулювання зовнішньоекономічної торгівлі в Україні є Верховна Рада України. Також державне регулювання ЗЕД здійснюють: Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики, Державна митна служба України, Антимонопольний комітет України та Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі і кожний з органів виконує тільки делеговані йому функції в системі управління (рис. 1.6).

У 2008 році Україна вступила до Світової організації торгівлі і почала здійснювати активну міжнародну торгівлю [7]. Як країна-учасниця Україна здійснює контроль цін згідно з правилами СОТ і враховує інтереси її членів, які займаються експортом; дотримується принципу національного режиму, що передбачає рівне ставлення до імпортованих та вітчизняних товарів після їхнього перетину кордону. Крім цього, Україна зобов'язана дотримуватись Угоди про застосування санітарних та фітосанітарних заходів (СФЗ), яка дозволяє країнам вводити СФЗ для захисту життя та здоров'я людей, тварин та рослин; має зобов'язання щодо рівня субсидування аграрного сектору, що регулюється Угодою про сільськогосподарське господарство [54].

Ще одним визначальним фактором для правового регулювання зовнішньої торгівлі аграрною продукцією є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка була підписана у 2014 році [54]. Угода про асоціацію передбачає вільний торговельний режим, що має на меті створення зони вільної торгівлі [6]. Ця Угода передбачає поступове скасування тарифів та усунення нетарифних бар'єрів між Україною та Європейським Союзом; включає впровадження європейських вимог до контролю за безпечністю

харчових продуктів, ветеринарної та фітосанітарної сертифікації, а також передбачає поступову адаптацію українських технічних регламентів та стандартів у сфері якості та безпеки продукції до європейських.

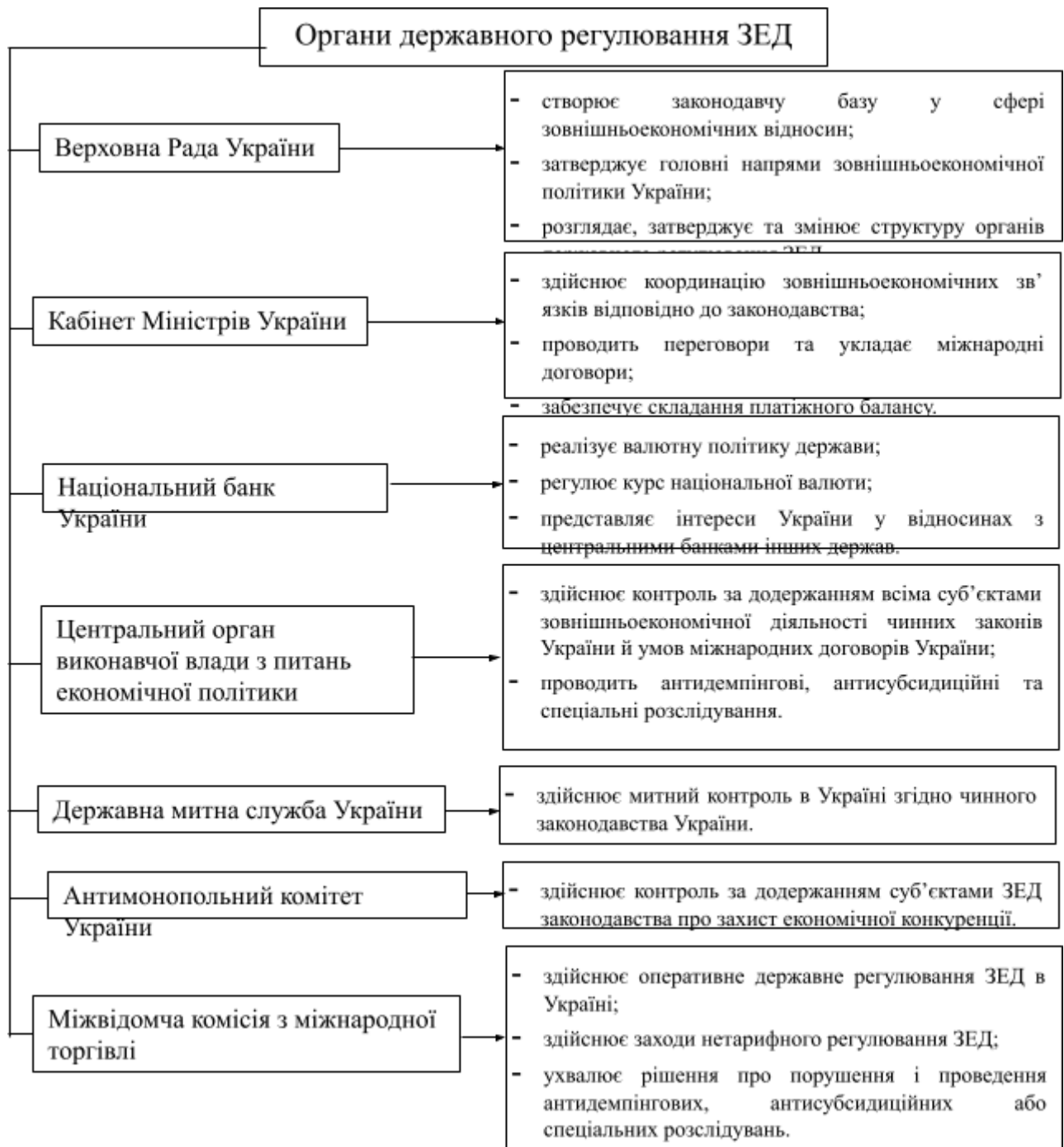

Рис. 1.6. Органи державного регулювання ЗЕД та їх функції
Джерело: Побудовано автором за даними [11, 47].

Отже, правове забезпечення регулювання зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні базується на національних і міжнародних нормативно-правових актах, які охоплюють не тільки питання митного оподаткування, а й механізми нетарифного регулювання, стандарти

безпеки та якості продукції, процедури технічного, фітосанітарного та ветеринарного контролю. Крім того, участь України у міжнародних організаціях та угодах формує зовнішньоторговельну політику, яка має бути конкурентоспроможною, прозорою та орієнтованою на гармонізацію з міжнародними нормами.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТАРИФНОГО ТА НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «BEEHIVE»)

2.1. Загальна характеристика підприємства ТОВ «BEEHIVE»

Об'єктом даного дослідження є діяльність ТОВ «BEEHIVE». Товариство з обмеженою відповідальністю «BEEHIVE» (ТОВ «BEEHIVE») – це суб'єкт господарювання, який здійснює свою діяльність у сфері виробництва та реалізації харчових продуктів, а також надає супутні послуги. Основний вид діяльності за КВЕД: 10.89 Виробництво інших харчових продуктів.

У 2016 році в с. Чорнявка, Черкаської області було збудовано і введено в експлуатацію найбільший в Україні високотехнологічний завод із переробки меду. З 08.10.2021 року керівником підприємства є Гагарін Семен Юрійович. Підприємство оснащено новітнім обладнанням для гомогенізації продукції та розливу меду в тарну одиницю різних розмірів. Потужності заводу, які займають площу 5000 м², дозволяють випускати 16 000 т готової продукції на рік. Для запуску даного проекту було залучено українсько-австрійські інвестиції у розмірі 10 млн. євро [24].

Підприємство оснащено новітнім обладнанням для виробництва продукції. На заводі впроваджена багаторівнева система контролю якості, працює висококваліфікований персонал.

На виробництві працюють дві лінії: розлив у бочки та фасування у скляну тару різного об'єму для роздрібної торгівлі. Виробництво меду повністю відповідає міжнародним стандартам, які висуваються до переробки продукції бджільництва.

ТОВ «BEEHIVE» має власну лабораторію та впровадило багаторівневу систему контролю якості. Продукція сертифікована за міжнародними стандартами, включаючи FSSC 22000, Organic, Halal, Kosher та IFS Food.

Місією даного підприємства є збереження автентичних параметрів у кінцевому продукті на полиці, щоб клієнт отримав якість та смак меду «щойно з вулику». А основними цілями ТОВ «BEEHIVE» є:

- збереження корисних властивостей меду і його унікальний склад;
- популяризація вітчизняного меду за кордоном;
- контроль якості на всіх етапах виробництва продукції [36].

Органами управління ТОВ «BEEHIVE» є Загальні збори Учасників та виконавчий орган. Вищим органом є Загальні збори учасників товариства. Управління поточною діяльністю підприємства здійснює колегіальний виконавчий орган Дирекція. До складу Дирекції входять Генеральний Директор Товариства та його заступник, які обираються рішенням Загальних зборів учасників. Посадовими особами ТОВ «BEEHIVE» є члени виконавчого органу, а також інші особи, передбачені Статутом підприємства [49].

Організаційна структура управління підприємством представляє собою сукупність певним чином пов'язаних між собою управлінських ланок. Вона характеризується кількістю органів управління, порядком їх взаємодії та функціями, які вони виконують. Головне призначення організаційної структури - забезпечити ефективну діяльність управлінського персоналу.

Підприємство має розгалужену організаційну структуру, яка охоплює основні напрями діяльності, зокрема: виробництво харчових продуктів, оптову та роздрібну торгівлю, логістику, маркетинг, фінанси та контроль якості. Це дозволяє ефективно координувати процеси на всіх етапах — від закупівель сировини до реалізації готової продукції (рис. 2.1).

Організаційна структура управління ТОВ «BEEHIVE» є лінійно-функціональною. Основний принцип даної структури - розмежування повноважень і відповідальності за функціями та прийняття рішень по вертикалі. Управління здійснюється за лінійною схемою, а функціональні підрозділи допомагають лінійним керівникам у вирішенні відповідних управлінських функцій.

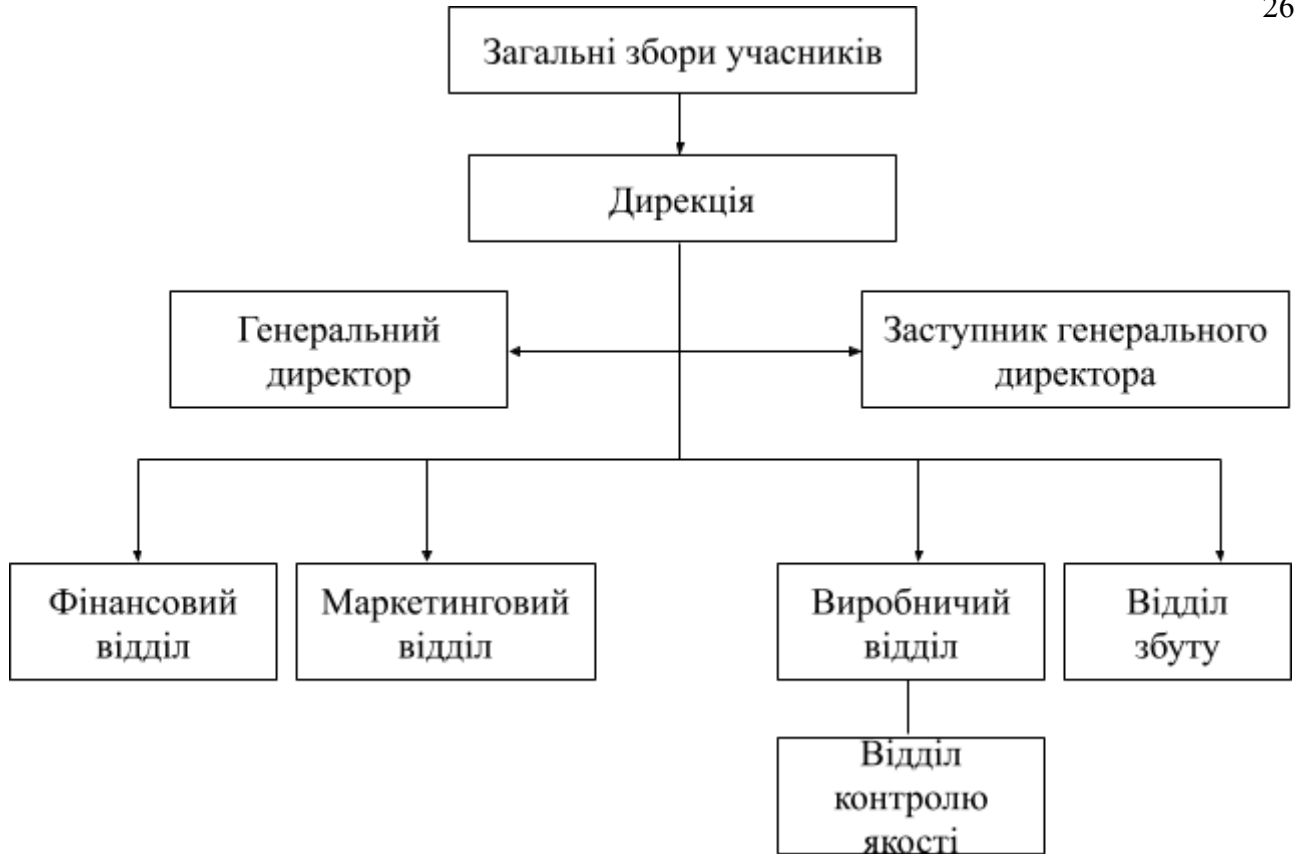

Рис. 2.1. Організаційна структура підприємства ТОВ «BEEHIVE».

Аналіз структури персоналу повинен здійснюватися систематично з метою своєчасного прийняття рішень керівником підприємства та кадровою службою щодо її вдосконалення та відповідності вирішуваним управлінським і виробничим завданням.

Рис. 2.2. Чисельність працівників ТОВ «BEEHIVE» за 2021-2025 р.р.

Динаміка чисельності працівників ТОВ «BEEHIVE» показує, що з 2021 по 2023 роки спостерігалось послідовне зменшення чисельності працівників, що може свідчити про оптимізацію штату, можливі економічні труднощі або автоматизацію процесів. А з 2023 по 2025 роки відбувся значний приріст чисельності працівників, що свідчить про розширення виробництва, збільшення обсягів замовлень, виходом на нові ринки та інвестиції в розвиток.

Чисельність персоналу є важливим показником організаційної структури підприємства, адже вона безпосередньо впливає на ефективність виробничих і управлінських процесів. Разом з тим, кадровий потенціал значною мірою визначає і фінансові результати діяльності. Зокрема, оптимальне співвідношення між кількістю працівників та обсягом виробництва сприяє підвищенню продуктивності праці, що, своєю чергою, позитивно позначається на рівні доходів підприємства (рис. 2.3.).

Рис. 2.3. Загальний дохід ТОВ «BEEHIVE»

Аналіз даних про загальний дохід компанії ТОВ «BEEHIVE» показує про активний розвиток та успішне функціонування. Значне та послідовне зростання доходів говорить про вдалі стратегічні рішення, розширення ринків, вихід на нові великі контракти, успішний запуск нового продукту і захоплення значної частки ринку.

Аналіз основних фінансово-економічних показників ТОВ «BEEHIVE» свідчить про те, що діяльність підприємства за останні три роки значно покращилася. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні фінансово-економічні показники ТОВ «BEEHIVE», млн. грн

Показники	Роки			2024 р. у % до 2022р.
	2022	2023	2024	
Чистий дохід	345,0	422,3	714,1	207
Собівартість реалізованої продукції	297,8	354,1	572,3	192
Прибуток	47,2	68,2	141,7	300
Рівень рентабельності, %	15,8	19,3	24,7	-

Джерело: сформоване автором на основі [Ю-контрол].

Так, чистий дохід підприємства за останні три роки зріс у 2 рази і склав у 2024 році 714,1 млн. грн. Собівартість продукції за цей період зросла у 1,9 рази і склала у 2024 році 572,3 млн. грн., що пов'язано з суттєвим збільшенням операційних, адміністративних та логістичних витрат. Прибуток ТОВ «BEEHIVE» збільшився у 3 рази і склав у 2024 році 24,7 млн. грн., що суттєво вплинуло на рентабельність підприємства (24,7 %).

2.2. Експортна діяльність досліджуваного підприємства

ТОВ «BEEHIVE» є одним із провідних українських виробників меду з потужною орієнтацією на зовнішньоекономічну діяльність. З моменту заснування у 2016 році підприємство активно розвиває експортні напрямки, забезпечуючи високу якість продукції та відповідність міжнародним стандартам. Підприємство виробляє та експортує різні види меду, серед яких популярними є [36]:

- мед в бочках (поліфлорні та монофлорні сорти меду для оптових покупців, розливаючи готовий продукт в 200-літрові бочки);
- мед в банках (акацієвий мед, мед із різнотрав'я, гречаний мед, соняшниковий мед, липовий мед, ріпаковий мед, квітковий мед, мед із

натуральним лимоном та мед із чорною смородиною у баночках 250 г, 400 г, 550 г та 1 кг);

- подарункові набори, в які входить 3 види меду.

2024 рік був одним з найуспішніших для ТОВ «BEEHIVE». Компанія експортувала 9000 т меду у 30 країн світу. Дохід підприємства від експортної діяльності у 2024 році зріс на 70 %, порівняно з 2023 роком і склав 714 млн. грн. (табл.2.2.).

Таблиця 2.2.

Експортна діяльність ТОВ «BEEHIVE»

Показники	2023 р.	2024 р	2024 р. у % до 2023 р.
Загальний дохід, млн. грн.	447,0	737,13	164,9
Дохід від експорту, млн. грн.	420,0	714,0	170,0
Частка експорту в загальному доході компанії, %	93,96	96,86	

Доцільно відмітити, що діяльність підприємства в останні роки стала орієнтованою на експорт. Якщо у 2021 році частка експорту в загальному доході підприємства складала лише близько 20 % (55 млн. грн.), то у 2023 році – вже близько 94 %, а у 2024 році – 97 %.

Основна причина – зміна експортної стратегії компанії, а саме перехід від B2B-орієнтованого бізнесу до взаємодії з кінцевим споживачем, концентруючись на продукції з вищою доданою вартістю. Стратегія виходу на нові ринки ТОВ «BEEHIVE» спочатку полягала із традиційного контакту з іноземними партнерами, як постачальника сировини. Український мед компанія поставляла в діжках, де іноземні виробники фасували продукцію і маркували своїми торговими марками. Тепер, отримавши довіру споживачів, підприємство виходить на полиці світових маркетів, із гордим написом Made in Ukraine, конкуруючи із європейськими та світовими брендами. [9].

В останні роки ТОВ «BEEHIVE» розширила географію свого експорту: якщо у 2022 році компанія експортувала свою продукцію до 15 країн, то у 2024 році – вже до 30 країн світу.

Основними імпортерами продукції ТОВ «BEEHIVE» є країни Європейського Союзу (Бельгія, Німеччина, Нідерланди, Іспанія, Франція). Також компанія експортує свою продукцію в Великобританію, США, Катар, Саудівську Аравію, однак обсяги експорту в ці країни ще незначні. (рис.2.4.)

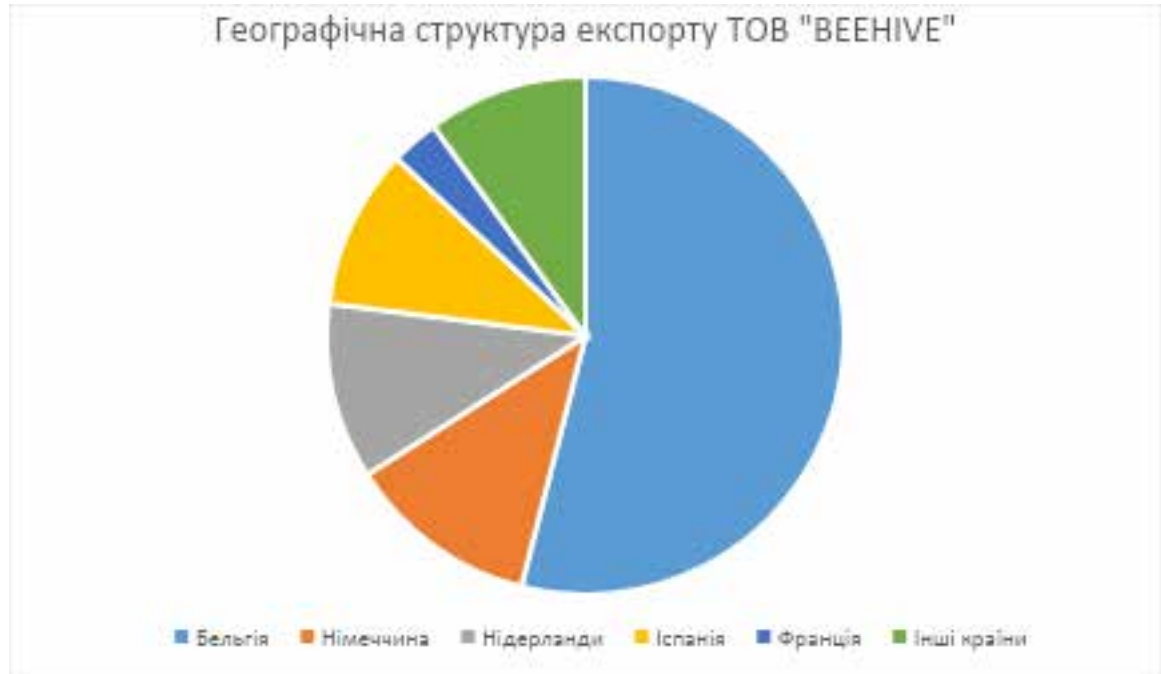

Рис. 2.4. Географічна структура експорту ТОВ «BEEHIVE»

За даними географічної структури експорту можна сказати, що Бельгія з часткою 54% є найбільшим партнером компанії «BEEHIVE», що свідчить про високий рівень економічної співпраці та наявність стабільних торгових контрактів. Наступними важливими ринками для підприємства є Німеччина (12%), Нідерланди (11%) та Іспанія (10%), а невеликі частки займають Франція (3%) та інші країни (10%).

З кожним роком розширяє свою географію постачань, наприклад, у 2020 році компанія почала співпрацю з американським ритейлом і за 4 роки вдалось збільшити кількість поставок із 6 палет до 4 контейнерів на рік, при цьому збільшуючи не тільки кількість вже знайомих споживачу позицій, а й розширюючи асортимент новими видами продукції.

У 2023 році продукція ТОВ «BEEHIVE» з'явилася на полицях німецьких супермаркетів REVE і лише за один рік співпраці з мережею обсяги постачання зросли у 2,5 рази.

Компанія BEEHIVE успішно пройшла сертифікацію за стандартом IFS Food, розробленим для галузі торгівлі харчовими продуктами та харчової промисловості. Підтвердження стандарту IFS Food гарантує, що весь процес виробництва та упаковки меду BEEHIVE контролюється на найвищому рівні.

Стандарт IFS забезпечує комплексні вимоги щодо організації виробництва харчових продуктів, гігієни, здійснення технологічних процесів, компетентності персоналу, єдині критерії для оцінки можливості виробників харчових продуктів виробляти та постачати безпечні продукти у відповідність до їх специфікації та законодавчих вимог.

Стандарт IFS Food базується на шести основних вимогах, вони включають виробництво, а також управління ресурсами:

- захист харчових продуктів для захисту харчового ланцюга;
- прийняття корпоративної відповідальності;
- використання систем управління якістю та безпечністю харчових продуктів;
- управління ресурсами;
- постійний аналіз, оптимізація та вимірювання;
- адекватні виробничі процеси.

ТОВ «BEEHIVE» стикається з низкою труднощів у своїй експортній діяльності, а саме:

- 1) Сертифікація: Необхідність отримання специфічних сертифікатів для кожного ринку, що потребує значних часових та фінансових ресурсів.
- 2) Логістика: Проблеми з транспортуванням, зокрема блокування кордонів, можуть призводити до затримок поставок.
- 3) Фінансові ризики: Співпраця з ненадійними партнерами може призводити до фінансових втрат через несплату або банкрутство клієнтів.

ТОВ «BEEHIVE» в перспективі планує розширення своєї експортної діяльності на нові ринки, зокрема в Азії, включаючи Китай, ОАЕ, Катар та Саудівську Аравію. Компанія також розглядає можливість відкриття лінії розливу меду в одній з європейських країн для оптимізації логістики та задоволення потреб клієнтів.

Завдяки високій якості продукції, сертифікації за міжнародними стандартами та стратегічному підходу до розвитку, ТОВ «BEEHIVE» утвердилося як один із лідерів українського медового експорту.

2.3. Аналіз діючих тарифних та нетарифних обмежень при експорті меду та їх вплив на діяльність підприємства

Ринок меду в складі аграрного ринку України є одним з перспективних секторів у економіці країни. Обсяги виробництва та споживання меду в країні завжди були великими і до того ж експорт українського меду охоплює близько 70 країн світу [53]. А для того, щоб зберегти та посилити позиції на міжнародних ринках, Україна та її торговельні партнери застосовують тарифні та нетарифні обмеження. А так як ТОВ «BEEHIVE» є великим виробником меду з орієнтацією на експорт, він також знаходиться під впливом міжнародних торговельних правил.

Стосовно митного регулювання держава підтримує вітчизняних експортерів меду. По товару код: 0409000000 Мед натуральний вивізне (експортне) мито відсутнє, що підвищує конкурентоспроможність українського меду на зарубіжних ринках. Крім того по даній товарній позиції в Митному тарифі України передбачено ввізне (імпортне) мито (повна і пільгова ставка) у розмірі 13 %, що сприяє захисту вітчизняних виробників меду на внутрішньому ринку. Виняток становлять лише країни, з якими Україна уклала угоди про вільну торгівлю. Так, 0 % імпортне мито встановлено на мед з Ісландії (Міждержавна Угода про сільське господарство між Україною та Ісландією), країнами Європейського Союзу (Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом), Канадою (Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою) та Великобританією (Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії).

Угода про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі України з ЄС передбачає взаємну тарифну лібералізацію сторін, що означає негайне скасування частини ввізних мит протягом перехідних періодів. Тарифна лібералізація забезпечила значне зменшення митних бар'єрів на ринку ЄС для українських товарів. Проте, для деяких чутливих товарів (до яких входить мед) ЄС та Україна лише частково лібералізували доступ до своїх ринків – тобто, застосували преференційні тарифні квоти [46]. Це означає, що лише певний обсяг меду може бути експортований до ЄС за нульовою ставкою мита (обсяг річної тарифної квоти ЄС на мед становить 6 тис. тонн).

В умовах війни та динамічних змін у світовій економіці вдосконалення митно-тарифного регулювання залишається стратегічно важливим завданням для України. Це особливо актуально в контексті посилення економічної інтеграції з Європейським Союзом, який є ключовим торговельним партнером країни.

Удосконалення існуючих митно-тарифних механізмів дозволяє зберегти конкурентні переваги українських товарів, адаптуватися до нових викликів та ефективно використовувати можливості, що надаються режимом безмитної торгівлі. Однак необхідно враховувати, що економічні та соціальні інтереси країн ЄС також впливають на умови співпраці, формуючи нові виклики для України.

У 2022 році, враховуючи вплив війни, країни ЄС вирішили тимчасово скасувати всі митні та нетарифні бар'єри для українського експорту. Цей режим був продовжений у 2023 році, що сприяло зростанню поставок українських товарів, зокрема меду. Однак це рішення викликало значний протест серед фермерів Центральної та Східної Європи, що вплинуло на формування нового регулювання.

Щоб підтримати агропродовольчий сектор України на тлі російського вторгнення, ЄС запровадив автономні торговельні заходи у 2022 році і скасував тарифи на експорт меду [30]. Але ці заходи передбачали механізм «екстреного гальмування», який спрацьовує автоматично, якщо обсяги імпорту досягають

середньорічного імпорту, зареєстрованого з 1 липня 2021 року до 31 грудня 2023 року.

У січні 2024 року Європейська Комісія виступила з ініціативою продовжити режим безмитної торгівлі для України ще на один рік, що має суттєве значення для вдосконалення митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі України. У квітні того ж року було досягнуто домовленості між Європейською Радою та Європейським Парламентом про продовження тимчасових односторонніх торговельних преференцій до 5 червня 2025 року. У цьому контексті ключовим моментом стало включення до регулювання механізмів автоматичного застосування обмежувальних заходів для захисту внутрішніх ринків ЄС у разі надмірного впливу українського імпорту [59].

Цей механізм спрацював для меду до 20 серпня 2024 року (обсяг імпорту, що спричинив спрацювання механізму склав 44,417 тис.т. меду). Тож тепер з 21 серпня 2024 року український мед знову підпадає під тарифні квоти.[15].

Нові правила передбачають можливість автоматичного поновлення тарифних квот у разі перевищення певного обсягу імпорту певних українських товарів. Цей обсяг буде розраховано як середнє арифметичне обсягів імпорту за другу половину 2021 року, а також за 2022 та 2023 роки. У разі перевищення встановленого ліміту Європейська Комісія зобов'язана поновити тарифні квоти протягом чотирнадцяти днів. Обмежувальні заходи стосуються семи груп товарів, які є найбільш чутливими для ринків ЄС: птиця, яйця, цукор, овес, кукурудза, зернові та мед. Разом ці товари становили 16,6% вартості українського експорту до ЄС у 2023 році, з яких 14,1% становила кукурудза. Однак нові експортні ліміти обмежать можливості для подальшого збільшення виробництва [37].

Незважаючи на запровадження обмежень, умови, запропоновані новим регламентом, залишаються більш сприятливими порівняно з положеннями Угоди про асоціацію.

З 1 січня 2025 року по червень 2025 року до меду застосовуватиметься нова тарифна квота у розмірі 18,507 тис. т [15].

Нетарифні обмеження на мед є також важливими, адже вони стосуються якості, безпечності та простежуваності продукції. Європейський Союз має дуже суворі вимоги до якості та безпечності меду, серед них є:

- а) вміст цукру – фруктоза та глюкоза (не менше 60 г/100 г для квіткового та 45 г/100 г для падевого);
- б) вміст води – не більше 20% (для деяких видів меду – 23-25%);
- в) нерозчинні речовини – не більше 0,1 г/100 г.
- г) відсутність антибіотиків, пестицидів та інших забруднювачів.

Також важливим є сертифікація та реєстрація потужностей, тобто підприємство має бути зареєстрованим в Держпродспоживслужбі як експортер меду в ЄС. Саме з 30 листопада 2024 року мед може ввозитись тільки за умови, що він був відправлений, отриманий та виготовлений на підприємстві, яке внесено до списку компетентного органу країни-експортера. На прикордонному пункті пропуску ЄС мед обов'язково має бути перевірено і кожна партія повинна супроводжуватись міжнародним ветеринарним сертифікатом, який виданий компетентним органом України; мати сертифікати відповідності міжнародним стандартам (наприклад, ISO 22000, FSSC 22000, BRC) і мати упаковку, на якій вказано інформацію про походження, склад та термін придатності [4].

За даними дослідження, видно що ТОВ «BEEHIVE» має високу орієнтацію на експорт до ЄС і значний приріст доходу у 2024 році, тож компанія успішно долає тарифні та нетарифні бар'єри.

Оцінка впливу регуляторних механізмів на експортну діяльність ТОВ «BEEHIVE» дозволяє виявити як бар'єри, так і стимулюючі чинники, що формуються під впливом державної політики, міжнародних стандартів та нормативно-правових актів. (табл.2.3. та табл.2.4.)

Таблиця 2.3.

Регуляторні механізми, що позитивно впливають на експортну діяльність ТОВ «BEEHIVE»

Державна підтримка експорту	–	Відсутність експортного мита
-----------------------------	---	------------------------------

	– Український офіс з просування експорту надає інформаційну, аналітичну та освітню підтримку експортерам.
--	---

Продовження табл. 2.3

Державна підтримка експорту	<ul style="list-style-type: none"> – Експортно-кредитне агентство частково покриває ризики при експорті продукції – Участь у міжнародних виставках за підтримки державних структур полегшує вихід на нові ринки. <p>ТОВ «ВЕЕНІВЕ» активно користується державною підтримкою через участь у міжнародних виставках (наприклад, ANUGA, BioFach), що сприяє укладанню контрактів з ЄС.</p>
Гармонізація законодавства з ЄС	<ul style="list-style-type: none"> – Завдяки Угоді про асоціацію з ЄС, ТОВ «ВЕЕНІВЕ» має преференційний доступ до європейського ринку. – Узгодження стандартів (наприклад, HACCP, FSSC 22000) з європейськими полегшує експорт. – ТОВ «ВЕЕНІВЕ» має сертифікацію FSSC 22000, що відповідає європейським вимогам і дозволяє експортувати мед до країн ЄС без додаткових бар'єрів.
Можливості для експорту органічної продукції	<ul style="list-style-type: none"> – Державна підтримка органічного виробництва (наприклад, компенсація вартості сертифікації). – Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» регламентує ринок та підвищує довіру покупців. – Сертифікація продукції ТОВ «ВЕЕНІВЕ» за стандартом Organic відкриває двері до високоприбуткових нішевих ринків (наприклад, Норвегія, Німеччина).

Сформовано автором

Таблиця 2.4.

Регуляторні механізми, що негативно впливають на експортну діяльність ТОВ «ВЕЕНІВЕ»

Складність і вартість сертифікації	<ul style="list-style-type: none"> – Сертифікація на ринках США, країн Близького Сходу потребує значних фінансових і часових ресурсів. – Для кожного нового ринку потрібне проходження окремих процедур (Halal, Kosher, IFS, Organic,). – ТОВ «ВЕЕНІВЕ» щорічно витрачає сотні тисяч гривень на відповідність міжнародним стандартам.
Митне адміністрування та логістика	<ul style="list-style-type: none"> – Попри спрощення митних процедур, зберігається бюрократичне навантаження, затримки з оформленням сертифікатів ветеринарного/санітарного контролю. – Через воєнний стан та блокування портів, логістика ускладнена, що збільшує експортні витрати. – У 2023 році компанія ВЕЕНІВЕ мала труднощі з постачанням до Норвегії через перевантаження альтернативних логістичних шляхів.

Продовження табл. 2.4

Фінансові регуляції та валютний контроль	<ul style="list-style-type: none"> – Обмеження на валютні операції та необхідність реєстрації зовнішньоекономічних контрактів ускладнюють гнучкість фінансового планування. – Затримки з поверненням валютної виручки - проблема для підтримки ліквідності.
--	---

Сформовано автором

Враховуючи вищевказані фактори, ТОВ «BEEHIVE» доцільно:

- активніше користуватись державною підтримкою для компенсації сертифікацій;
- впровадити внутрішню систему контролю за відповідністю різним сертифікаційним вимогам;
- оптимізувати логістику через партнерство з логістичними операторами в ЄС.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Проблеми та виклики у сфері митного регулювання аграрного експорту та пропозиції щодо покращення тарифної політики в Україні

Проблеми та виклики у сфері митного регулювання аграрного експорту України мають системний характер. Вони охоплюють як інституційні, так і операційні аспекти, і напряду впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору.

Основні проблеми митного регулювання аграрного експорту [55]:

а) Надмірна бюрократизація процедур. Експорт агропродовольчої продукції потребує великої кількості дозвільних документів (фітосанітарні, ветеринарні сертифікати тощо), що вимагає повторного подання документів у різні інстанції. Крім того, в більшості цих організацій відсутня цифровізація процедур. Все це затримує відправлення продукції та збільшує адміністративні витрати.

б) Непередбачуваність та затримки на митниці, які виникають через часті зміни правил оформлення, випадкові або надмірні перевірки митними та прикордонними органами, а також через нерівномірну практика застосування норм в різних пунктах пропуску. В зв'язку з цим експортери сільськогосподарської продукції втрачають час і несуть додаткові витрати на простої транспорту.

в) Блокування портів та логістичних маршрутів в умовах війни. Ускладнений доступ до традиційних каналів експорту (через Чорне море), перевантаженість західних прикордонних переходів, тривалі черги на залізничних та автомобільних пунктах пропуску – все це змушує аграрні компанії шукати дорогі альтернативні маршрути, що знижує маржинальність експорту.

г) Нерівні умови для учасників ЗЕД. Великі агрохолдинги мають більше ресурсів для вирішення митних питань, тоді як малому і середньому бізнесу

часто складно вирішувати дані питання. Крім того, за роки війни з'явилася значна кількість нових невеликих підприємств–експортерів агропродовольчої продукції, які гостро відчувають недостатню підтримку у сфері митного супроводу. Це звужує конкуренцію і знижує загальний експортний потенціал.

д) Непрозорість та ризик корупції. Митне регулювання вважається однією з найбільш корумпованих сфер у зовнішньоекономічній діяльності. На сьогодні випадки затягування оформлення або вимагання «неофіційних платежів» все ще залишаються реальністю. Це підриває довіру до державних інституцій та обмежує прихід іноземних інвесторів.

е) Проблеми з класифікацією товарів. При митному оформленні часто виникають суперечки щодо кодів УКТ ЗЕД (особливо для складної або переробленої продукції). Різні трактування митної вартості призводять до штрафів або донарахувань. Через це аграрні експортери іноді змушені доводити правильність класифікації у судовому порядку.

Всі вище наведені проблеми негативно відображаються на експортній діяльності аграрних підприємств і призводять до [57]:

- втрати часу через затримки на митниці та додаткові перевірки;
- зростання витрат на логістику, оформлення документів, сертифікацію;
- зниження конкурентоспроможності через збільшення собівартості продукції;
- втрати ринків через порушення термінів доставки продукції;
- високих бар'єрів входу в експортну діяльність, особливо для малого та середнього бізнесу.

Для вирішення даних проблем необхідно:

- прискорити цифровізацію митних процедур, зокрема розширити функціонал «єдиного вікна»;
- гармонізувати митне законодавство з Європейським Союзом (як частину Угоди про асоціацію);
- створити прозорі митні «зелені коридори» для експортерів аграрної продукції;

- покращити професійну підготовку митників та зменшити ручне втручання в митні процедури;

- запровадити ефективний механізм апеляції рішень митниці.

Тарифна політика в Україні формується за участі державних органів і є важливим інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Її мета - баланс між фіскальними інтересами держави та стимулюванням експорту й розвитку виробництва. Проте нині система має низку недоліків, які стримують бізнес [27].

Враховуючи особливості вітчизняної митної політики в нашій країні пріоритетними напрямками реформування є:

- сприяти захисту національних виробників;
- спрощувати проходження митних процедур;
- спроваджувати міжнародні стандарти для митної діяльності;
- формування електронної митної системи;
- впровадження системи пільг для імпортерів сировини на територію України;
- автоматизувати митну справу.

3.2. Напрями гармонізації нетарифного регулювання із вимогами ЄС

Гармонізація нетарифного регулювання з вимогами Європейського Союзу є ключовим напрямом інтеграції України в єдиний ринок ЄС і умовою ефективної роботи експортерів, зокрема в аграрному секторі [1]. Нетарифне регулювання охоплює широкий спектр заходів, які не пов'язані з митними тарифами, але мають значний вплив на зовнішньоторговельну діяльність [12].

Основні напрями гармонізації нетарифного регулювання України з вимогами ЄС [2]:

- а) уніфікація технічних регламентів і стандартів, а саме перехід від обов'язкових ДСТУ до добровільного застосування гармонізованих стандартів ЄС, адаптація технічних регламентів відповідно до директив ЄС, зокрема

«нового підходу» (New Approach Directives) та визнання відповідності (СЕ-маркування) для української продукції. Це дає змогу українським виробникам без додаткових бар'єрів поставляти продукцію на ринок ЄС.

б) зближення санітарних та фітосанітарних вимог, а саме:

- гармонізація правил контролю якості харчових продуктів: запровадження системи НАССР (вже обов'язкова в Україні для підприємств харчової промисловості);

- підвищення стандартів безпечності продуктів тваринного та рослинного походження (включно з медом, м'ясом, молоком тощо);

- впровадження європейських вимог до застосування пестицидів, ветеринарних препаратів, залишків антибіотиків тощо.

Це дозволить аграрним компаніям отримати ветеринарні сертифікати, які визнаються в ЄС.

а) інституційна реформа органів контролю, а саме реформування Держпродспоживслужби та створення незалежних органів оцінки відповідності (як вимога Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів - АСАА) та забезпечення прозорості та недискримінаційності процедур сертифікації та контролю. Це підвищить довіру європейських партнерів до української аграрної продукції.

б) запровадження цифрових інструментів, зокрема цифровізація процедур митного оформлення, сертифікації, нагляду, впровадження електронного сертифікату EXS, ePhyto, e-Cert для SPS-вимог та інтеграція з системами ЄС (TRACES, RASFF). Це сприятиме зменшенню часу оформлення документів, зниженню корупційних ризиків і полегшить обіг документів у міжнародній торгівлі.

в) відповідність екологічним та енергетичним стандартам, а саме:

- запровадження принципів «зеленого курсу» ЄС (Green Deal) у сільському господарстві, експорті, логістиці;

- дотримання вимог Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) - викиди CO₂ можуть впливати на мито;

- сертифікація за стандартами ISO 14001, GlobalG.A.P., Organic/Bio.

Це критично важливо для виходу вітчизняних агроекспортерів на преміальні європейські ринки (наприклад, скандинавські країни).

Гармонізація процедур державної підтримки та субсидій передбачає уніфікацію механізмів підтримки експортерів відповідно до правил СОТ та ЄС (щоб уникнути антидемпінгових розслідувань) та створення прозорої системи відшкодування ПДВ, компенсацій за сертифікацію та логістику.

В результаті гармонізації нетарифного регулювання з вимогами Європейського Союзу українські експортери агропродовольчої продукції отримають значні переваги (табл.3.1.).

Таблиця 3.1.

Переваги українських експортерів від гармонізації нетарифного регулювання з вимогами ЄС

Переваги	Пояснення
Спрощення доступу до ринку ЄС	Без додаткових сертифікацій
Зменшення витрат на експорт	Менше перевірок, єдині документи
Зростання довіри до українських товарів	Завдяки відповідності стандартам ЄС
Залучення інвесторів	Через прозорість регуляторного середовища
Можливість підписання АСАА	Визнання промислових товарів без повторної сертифікації

Таким чином, основними пріоритетами нетарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності в Україні на найближчі роки є [2]:

1) Підписання угоди АСАА (промисловий безвіз). Угода АСАА є окремим випадком «розширених» угод про взаємне визнання, які ЄС пропонує своїм партнерам і, яка базується на попередній гармонізації системи технічного регулювання країни-партнера ЄС із системою, що діє в ЄС, у тих сферах, на які заплановано поширення угоди [44]. Дана Угода буде стосуватись лише тих товарів, на які поширюється дія технічних регламентів і першими трьома категоріями продукції будуть машини, низьковольтне обладнання та електромагнітна сумісність (далі перелік товарних груп поступово розширюватиметься). Для України підписання угоди АСАА передбачає такі переваги:

- економія витрат на експорт та імпорт товарів, якими вже торгують Україна та ЄС, а також стимулювання подальшого зростання обсягів торгівлі з ЄС (експерти оцінюють, що «промисловий безвіз» знизить експортні витрати України на продукцію на 4,9% і витрати на імпорт – на 2,3%);
- зменшення регуляторних ризиків та бюрократичних витрат, які пов'язані із додатковою оцінкою відповідності та нанесенням додаткового маркування;
- швидше розміщення нових інноваційних продуктів на ринку в обох напрямках завдяки скороченню часу для перевірки відповідності;
- стимулювання експорту відповідних українських товарів до інших напрямків, використовуючи еквівалентну відповідність ЄС як сильну перевагу продажу [30].

Для укладення Угоди АСАА Україна повинна:

- привести своє законодавство – горизонтальне (рамкове) і вертикальне (галузеве) – у повну відповідність до європейського;
- прийняти на рівні національних європейські гармонізовані стандарти на відповідні види продукції;
- привести у відповідність до європейських вимог національну інфраструктуру якості та інфраструктуру державного ринкового нагляду;
- скасувати регуляторні режими, які суперечать, дублюють або є додатковими до європейських вимог щодо відповідних видів продукції [44].

2) Інтеграція з системою TRACES (контроль за продуктами харчування). Trade Control and Expert System (TRACES) – це багатомовна онлайн-платформа, яка використовується для сертифікації харчових продуктів, що експортуються з України до Європейського Союзу [31]. TRACES-NT є ефективним інструментом для забезпечення:

- простежуваності (моніторинг переміщень всередині ЄС і з країн, що не входять до ЄС);
- обміну інформацією (дозволяє торговим партнерам і компетентним органам легко отримувати інформацію про переміщення своїх вантажів);

– управління ризиками (швидке реагування на загрози здоров'ю шляхом відстеження переміщень вантажів і сприяння управлінню ризиками відхилених вантажів) [62].

3) Повна імплементація нової редакції закону «Про безпечність та якість харчових продуктів». Нова редакція цього закону, яка гармонізована з вимогами ЄС, запроваджує орієнтований підхід до контролю за обігом харчових продуктів, систему простежуваності, обов'язкове впровадження процедур НАССР на підприємствах, а також посилює відповідальність операторів ринку. Імплементація положень цього закону:

– забезпечує відповідність української продукції вимогам міжнародних ринків, що є важливим для експорту в країни ЄС;

– сприяє підвищенню рівня безпечності продукції та довіри споживачів;

– знижує нетарифні бар'єри, які пов'язані із санітарно-фітосанітарними вимогами в країнах-імпортерах;

– підвищує конкурентоспроможність українських сільськогосподарських підприємств, зокрема малих та середніх виробників, які прагнуть виходу на європейський ринок.

4) Запровадження механізму верифікації сертифікатів у режимі онлайн. Дана верифікація стосується всіх типів сертифікатів, які супроводжують вантажу (ветеринарні, фітосанітарні, сертифікати походження, якості, відповідності та інші). Запровадження цього механізму надасть Україні такі переваги:

– спростить митні формальності та пришвидшить проходження митного контролю;

– зменшить рівень шахрайства і використання підроблених сертифікатів;

– забезпечить митним та контролюючим органам оперативний доступ до баз даних сертифікаційних установ;

– підвищить довіру іноземних партнерів до української продукції;

– створить єдиний цифровий простір для учасників зовнішньоекономічної діяльності.

3.3. Перспективи цифровізації митного адміністрування в аграрному секторі

Аграрний сектор є ключовим для зовнішньої торгівлі України: він формує понад 50% валютної виручки. Однак митне оформлення аграрної продукції залишається одним із найвразливіших місць - через складні процедури, ручне втручання, дублювання документів, затримки на кордоні тощо.

Цифровізація митного адміністрування має потенціал спростити експорт, знизити корупцію та зробити агросектор більш конкурентоспроможним.

Цифровізація митного адміністрування сприятиме прискоренню митного оформлення, прозорості митних процедур (зменшення ручного втручання і корупційних ризиків), інтеграції митної системи України в Європейську митну систему, автоматичному формуванню митної статистики і моніторингу обсягів експорту та спрощенню митних процедур для малих та середніх агровиробників.

Прикладами успішного використання цифрових технологій для вдосконалення торгової політики та накопичення даних в Україні є [32]:

а) «Єдине вікно» для міжнародної торгівлі та запровадження статусу уповноваженого економічного оператора (запущене у 2018). Механізм Єдиного вікна надає можливість обміну електронними документами між бізнесом та митницею. Ця система передбачає такі переваги:

- якісний контроль за виконанням підприємствами вимог законодавства;
- оперативний обмін інформацією між митницею, підприємствами та державними органами;
- протидія корупції – мінімізація offline-комунікацій під час здійснення контрольних процедур;
- спрощення здійснення зовнішньоекономічної діяльності [14].

Проте, попри успішний запуск, система ще не охоплює всі види перевірок (особливо санітарні, фітосанітарні), що є критичним для експорту продукції аграрного походження (наприклад, мед, овочі, фрукти та зернові).

б) Електронні сертифікати – це електронний обмін документами між бізнесом та митницею, що дозволяє подавати митні декларації в електронному форматі, прикріплювати електронні сертифікати і дозволи та відстежувати статус розгляду документів онлайн. Зокрема було:

- впроваджено ePhyto для фітосанітарного контролю – це міжнародна система, яка дозволяє обмінюватись фітосанітарними сертифікатами в електронному форматі. Вона допомагає вирішити важливі питання а саме: неможлива підробка фітосанітарних сертифікатів; спрощення процедур в міжнародній торгівлі; підвищення прозорості під час обміну сертифікатами між країнами та попередження несанкціонованого імпорту продукції рослинного походження [51];

- пілотні проєкти з електронного ветеринарного сертифіката – це документ дозвільного документу, що видається територіальним органом Державної служби з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів для підтвердження ветеринарно—санітарного стану товару і благополуччя місцевості його походження. Наразі реалізується у формі пілотного проєкту, щоб у майбутньому скасувати паперовий документообіг при експорті продукції тваринного походження.

в) Єдиний транзит: Нова комп'ютеризована транзитна система (New Computerized Transit System – NCTS) – це система, яка використовується країнами-учасницями Конвенції про процедуру спільного транзиту, до якої підприємства подають митні декларації в електронному вигляді для поміщення товарів під процедуру спільного транзиту. Застосування в Україні цієї процедури сприяє:

- належній ідентифікації товарів, що обертаються у зовнішній торгівлі, щоб застосовувати щодо них передбачених законодавством заходів тарифного та нетарифного регулювання;

- полегшенню торгівлі та збільшенню товарообігу через спрощення митного контролю товарів;
- ефективному захисту суспільства, протидії транскордонним комерційним шахрайствам та боротьбі з порушенням митного законодавства [18].

г) Автоматизована система аналізу ризиків (АСАУР) – це інформаційна система, яка використовується митними органами для автоматизації процесів митного контролю та зменшення ризиків при переміщенні товарів через кордон [38]. Дана система допомагає викрити найбільш поширені схеми для зменшення митних платежів, серед яких:

- товари прикриття (суть: декларування зовні однакових товарів, але є суттєва різниця у вартості);
- фальсифікація вагових характеристик (суть: під час декларування вантажу вказується недостовірна інформація про вагу нетто ввезеного товару);
- неточні відомості, які впливають на визначення митної вартості та визначення коду товару згідно з УКТЗЕД (суть: відображення неточного опису товару у митній декларації щодо торгівельної марки, виробника та характеристик товару);
- міксовані вантажі (суть: перевезення вантажів з товарами, які мають нижчу вартість і товарів, які мають набагато вищий рівень оподаткування).

Однією із основних інформаційно-довідкових систем для учасників зовнішньоекономічної діяльності в Україні є програма QD Professional. Це комплексне програмне забезпечення та інформаційно-довідкова система, яка розроблена українською науково-технічною фірмою «Інтес». За допомогою цієї програми можна швидко та професійно заповнити будь-який тип вантажної митної декларації, автоматично сформувати її електронну копію, а також допоміжні документи для митного оформлення. Також програма має інформаційний блок, де є близько 60000 законодавчих і нормативно-правових актів, Конвенцій і міжнародних угод з питань здійснення ЗЕД. Ефективність і високий професійний рівень виконання програми QD Professional починаючи з грудня 2001 року були неодноразово відзначені Дипломами переможця

Всеукраїнського конкурсу розробників програмного забезпечення Softregatta в декількох номінаціях, в тому числі "Програмне забезпечення для зовнішньоекономічної діяльності"[23].

Проблеми, які гальмують цифровізацію:

- 1) Фрагментованість баз даних (митниця, Держпродспоживслужба, ДПС ще не інтегровані в єдину систему).
- 2) Недостатня кадрова підготовка митників і агроекспортерів до електронних систем.
- 3) Погана інфраструктура на прикордонних переходах (недостатньо IT-обладнання або електронного обліку черг).
- 4) Низький рівень участі малого та середнього бізнесу у цифрових процедурах через складність інтерфейсів та відсутність підтримки.

Для вирішення цих проблем необхідно:

- забезпечити повну цифровізацію митних документів (електронні рахунки-фактури, інвойси, сертифікати походження, SPS-сертифікати) та визнання цих документів міжнародними партнерами (через інтеграцію з системою TRACES ЄС).
- запровадити блокчейн-рішення для аутентифікації агроресурсів, простежуваності партій меду, зерна, м'яса, а також мінімізувати підробки і «сірі» схеми.
- розробити мобільні додатки для малого та середнього бізнесу, а саме спрощений доступ до електронного оформлення для фермерських господарств, кооперативів, автоматичні підказки щодо тарифів, кодів УКТ ЗЕД, форм документів.
- автоматичне визначення митної вартості через об'єднану базу з референтними цінами та інтеграцію з системами аналітики.
- інтеграція митного оформлення з іншими цифровими платформами, такими як Дія.Бізнес, Дія.City, єРРО для зручного експорту з єдиного кабінету.

Аграрним експортерам необхідно:

- впроваджувати електронний документообіг на рівні компанії (EDI-системи);

- навчати персонал роботі з цифровими платформами Держмитслужби;
- залучатися до пілотних державних проєктів, наприклад, е-Сертифікати;
- інвестувати у цифрову простежуваність ланцюга поставок (від поля до експорту).

Цифровізація митного адміністрування є критичним інструментом для модернізації аграрного експорту України. За умов активного розвитку цифрових сервісів, автоматизації та прозорого регулювання - українські аграрії зможуть зменшити експортні витрати, пришвидшити експорт та вийти на нові ринки з меншими бар'єрами.

ВИСНОВКИ

У даній бакалаврській роботі було досліджено ключові аспекти тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України при переміщення сільськогосподарської продукції на прикладі меду підприємства ТОВ «BEEHIVE».

По-перше, агропромисловий сектор України є важливим для економіки країни, але через війну в Україні відбувається скорочення виробничих потужностей аграрної сфери, порушення торговельних та зовнішньоекономічних зв'язків і це негативно впливає на ринок та баланс України. Але за даними досліджень, видно, що вітчизняний ринок меду сьогодні характеризується динамічним розвитком та великим експортним потенціалом. Дослідження ТОВ «BEEHIVE» підтверджує, що успіх на ринку меду значною мірою залежить від їхньої здатності ефективно орієнтуватись в системі міжнародних торговельних правил.

По-друге, глобальні економічні кризи та військово-політичні напруження в Україні становлять зовнішні та внутрішні загрози економічній та національній безпеці, обмежують фінансово-економічні ресурси та спричиняють нерівномірність їх розподілу між учасниками зовнішньо-економічних відносин. Це говорить про те, що потрібно вдосконалювати митно-тарифне регулювання, яке є важливим механізмом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. На прикладі експорту меду до Європейського Союзу видно, що вичерпання безмитних квот та необхідність сплати додаткових митних платежів знижує конкурентоспроможність української продукції на зовнішніх ринках, вимагаючи від підприємств гнучкого планування та пошуку нових ринків збуту.

По-третє, поряд з тарифним регулюванням стоїть нетарифне регулювання, яке є не менш важливим у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, адже сьогодні нетарифні обмеження є одними з найпоширеніших методів обмеження доступу до внутрішніх ринків і підтримки місцевих виробників. До основних нетарифних інструментів відносять ліцензування, квотування, санітарні, фітосанітарні, ветеринарні заходи, сертифікацію та

технічне регулювання, які мають вагомий вплив на експорт та імпорт сільськогосподарської продукції та її доступ до ринків ЄС та інших країн.

По-четверте, дослідження показало, що Україна активно приймає участь в гармонізації українського митного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Такі кроки, як приєднання до Конвенції про спільний транзит та імплементація положень Митного кодексу ЄС, є значними досягненнями на шляху до спрощення торгівлі та підвищенні її прозорості. Але, як відомо, для повної та ефективної гармонізації Україна ще має в подальшому систематично попрацювати, включаючи інституційні реформи, цифровізацію та безперервну співпрацю з європейськими партнерами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артамонова Г.В. Зовнішня торгівля України з ЄС: можливості та виклики. *Журнал Європейської економіки*. 2019. №3. С. 283-295. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1398/1389>
2. Атаманчук Н. І. Гармонізація законодавства України щодо адміністрування митних платежів з правом Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. С. 267-273. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/324887/314917>
3. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України: навчальний посібник. Харків, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 268 с.
4. Бестужева С. В., Шевченко В. В. Розвиток системи нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України. *Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал*. 2021. №51. С. 9-15. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/25816/1/%d0%91%d0%>
5. Брояка А.А. Перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. №1. С. 146-159.
6. Будяченко О. Міжнародно-правові аспекти інтеграції України до Європейського Союзу. *Social Development: Economic and Legal Issues*. 2025. №1. С. 114-122. URL: <https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel/article>
7. Ватаманюк-Зелінська У. З., Тишковець М. М. Членство в СОТ як рушій трансформації торговельної політики України. *The 12 th International scientific and practical conference "Innovations and prospects of world science" (July 20-22, 2022) Perfect Publishing, Vancouver, Canada*. 2022. С. 260. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/07/INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-OF-WORLD-SCIENCE-20-22.07.22.pdf#page=260>
8. Верховна Рада прийняла закон, що наближає Україну до повного застосування митного законодавства ЄС і дозволить бізнесу адаптуватися до оновлених правил перед переходом до нового Митного кодексу. *Державна*

- митна служба України: вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/verkhovna-rada-priiniala-zakon>
9. Гагарін С. Експортна еволюція: новий рівень доданої вартості в українському бізнесі: вебсайт. URL: https://lb.ua/blog/semen_haharin/eksportna_evolyutsiya
10. Голомша Н. Є. Митне регулювання зовнішньоекономічних операцій: навчальний посібник. К.НУБіП України. 2024. 212 с.
11. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: підручник. Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. 410 с.
12. Дудченко, В.В. Гармонізація митного законодавства України до стандартів ЄС. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, Сумський державний університет. 2020. С. 109-114. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download>
13. Дяченко М. І., Пітель Н. Я. Нормативно-правова база у сфері зовнішньоекономічної діяльності. 2021. С. 243-244. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/>
14. Єдине вікно для міжнародної торгівлі. Міністерство фінансів України: вебсайт. URL: https://mof.gov.ua/uk/the_only_window
15. ЄС поновлює мита на імпорт українського меду. *Економічна правда*: вебсайт. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/08/20/718241/>
16. ЄС припиняє вільний імпорт українського меду. *Kurkul: онлайн-асистент фермера*: вебсайт. URL: <https://kurkul.com/news/36615-yes-pripinyaye-vilniy-import-ukrayinskogo-medu>
17. Жмурко Н. В., Мито в системі регулювання зовнішньоекономічних відносин України. *Гроші, фінанси і кредит*. 2017. С. 114-117. URL: https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/6_2017/22.pdf
18. Заяц В. В. Процедура спільного транзиту: актуальність застосування в Україні. *Програмний комітет*. 2021. С. 190 - 192. URL: <http://www.tpt.puet.edu.ua/files/mconf2022.pdf#page=191>

19. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: підручник / за заг. ред. А. А. Мазаракі, Т. М. Мельник. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2019. 652 с.
20. Зовнішньоекономічна діяльність: навч. посібн./ за заг. ред. д.е.н., проф. І. І. Дахна. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 356 с.
21. Зовнішньоекономічна діяльність: навчальний посібник. Видання 6-те, перероб. та доп. / за заг. ред. Ю. Г. Козака. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 292 с.
22. Імплементация положень Митного кодексу ЄС до митного законодавства України — Рада прийняла в цілому законопроект: вебсайт. URL: https://buh.ligazakon.net/news/230082_mplementatsya-polozhen-mitnogo-kodeksu
23. Інформаційна база QD Professional: вебсайт. URL: <https://qdpro.com.ua/uk/products/qdprofessional>
24. Історія успіху ТОВ «BEEHIVE»: вебсайт. URL: <https://investincherkasyregion.gov.ua/uk/istoriya-uspihu-tov-beehive>
25. Коломоєць Т. О., Ніколенко Л. М. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2021. 164 с.
26. Макарова О.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: конспект лекцій. Луцьк: ПП «Поліграфія», 2020. 90 с.
27. Мельник В. М. Актуальні питання нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Приватне право в умовах війни: матеріали всеукр. наук. Конф.* 2022. С. 753-757. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/>
28. Мельник О. Г., Подра О. П., Петришин Н. Я. Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. Львів: Галицька видавнича спілка, 2021. 392 с.
29. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495 – VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
30. Набираємо швидкість: яка користь Україні від митного та промислового безвізів: вебсайт. URL:

<https://mind.ua/openmind/20248372-nabiraemo-shvidkist-yaka-korist-ukrayini-vid-mitnogo-ta-promislovogo-bezviziv>

31. Нові можливості для українських експортерів харчових продуктів у рамках системи TRACES NT. *European Business Association*: вебсайт. URL: <https://eba.com.ua/novi-mozhlyvosti-dlya-eksporteriv-harchovyh-produktiv>

32. Новік І. О. Шляхи покращення експортно-імпортних операцій у період війни. *ХАРКІВ-2023*. 2023. С. 96-101. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/>

33. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (за період 01.09 – 30.09.2022). *Національний інститут стратегічних досліджень*: вебсайт. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky>

34. Офіційний сайт Держмитслужби України. URL: <https://customs.gov.ua>

35. Офіційний сайт Держпродспоживслужби. URL: <https://dpss.gov.ua>

36. Офіційний сайт ТОВ «BEEHIVE»: вебсайт. URL: <https://beehive.ua/>

37. Охріменко Я. Торгівля вільна, але не до кінця: що зміниться для українського агроекспорту до ЄС. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/05/22/7186417/>

38. Пахолюк О. В., Передерій О. І. Застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками при митному контролі. *Організаційний комітет*. 2021. С. 274–276. URL: <http://www.tpt.puet.edu.ua/files/zb-conf-2024.pdf#page=275>

39. Подра О. П., Петришин Н. Я., Ноджак Л. С. Особливості класифікації та використання заходів нетарифного регулювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління*. 2021. №2. С. 8. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021>

40. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991-№959-XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

41. Про Митний тариф України: Закон України від 19.10.2022 №2697-IX. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2371-14> (дата звернення: 20.05.2025).

42. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997р.-№771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

43. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 15.11.2024-4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

44. Сагайдак І., Чорна Т., Балагура О. «Промисловий безвіз»: інтеграція України до європейського ринку промислових товарів. *Економіка та суспільство*. 2023. №47. С. 1-10. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal>

45. Сторожук О. В. Свириденко Г. М. Митно-тарифне регулювання як фактор забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави в умовах євроінтеграції. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2017. №17. С.94-98. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/22.pdf>

46. Таран С. Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ: поточний стан та перспективи для лібералізації. 2022. С. 45-49. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/DCFTA-Commodities-2022-16-05.pdf>

47. Тищенко В. Ф. Остапенко В. М. Основи зовнішньоекономічної діяльності та митної справи: навч. посіб. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. 193 с.

48. Тищенко В. Ф., Найдено О. Є., Остапенко В. М. Реалізація методів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в митній справі. *Економіка та суспільство*. 2022. №35. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27668/1/>

49. Товариство з обмеженою відповідальністю «БІХАЙВ»: вебсайт. URL: <https://youcontrol.com.ua/contractor/?id=6126987&tb=external-economies>

50. Угода про асоціацію між Україною та ЄС (ратифікована Законом № 1678-VII від 16.09.2014). URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>
51. Україна приєдналась до міжнародної системи ePhyto. Держпродспоживслужба: вебсайт. URL: <https://dpss.gov.ua/news/ukraina-pryiednalas-do-mizhnarodnoi-systemy-ephyto>
52. Хрущ О. С., Новицький В. А. Мито як елемент системи оподаткування зовнішньоекономічної діяльності. *Інноваційні напрями розвитку фінансового ринку*, 2019, С. 114. URL: <https://www.dpu.edu.ua/images/Documents/UNIVERSITET/FAKULTETI>
53. Шандрівська О. Є., Хома Т. В. Дослідження біорізноманіття у збереженні виробничо-збутового потенціалу ринку меду в Україні в умовах збурень. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2023. №1. С. 73–85. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/>
54. Шаргородська М. Правове регулювання зовнішньої економічної діяльності в Україні. *UNIVERSUM*. 2024. №14. С.159-166. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1372/1382>
55. Шелеп А. М. Шляхи удосконалення митно-тарифного регулювання в Україні. *Фінансове забезпечення сталого розвитку*. 2022. №2. С. 256-257. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48731/1/>
56. Шкурупій О. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 248 с.
57. Юдик О. Проблеми та перспективи митно-тарифного регулювання експортно-імпортних операцій в Україні. *Редакційна колегія*. 2023. С. 302. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/56618/1/>
58. Canada Border Services Agency. URL: <https://www.cbsa-asfc.gc.ca>
59. Council and Parliament reach a deal to renew EU's autonomous trade measures. EEAS. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/council-andparliament-reach-deal-renew-eu's-autonomous-trade-measures_en?s=232
60. EU Customs Union – Agriculture exports. URL: <https://ec.europa.eu>

61. FAO. Trade policy and food systems. URL: <https://www.fao.org>
62. TRACES. *Держпродспоживслужба*: вебсайт. URL: <https://dpss.gov.ua/mizhnarodne-spivrobitnictv/traces>
63. USDA Foreign Agricultural Service. Export Regulations. URL: <https://www.fas.usda.gov>
64. WTO. Agreement on Agriculture. URL: <https://www.wto.org>